

Phát Hiện Thương Cảng Kim Lan

Mai Linh

Qua thông báo của các cụ trong Hội người cao tuổi xã Kim Lan (Gia Lâm - Hà Nội) về việc tìm thấy những món đồ được nghi là cổ ở ven sông Hồng thuộc địa phận của xã, Bảo tàng lịch sử đã cử cán bộ chuyên môn đến hiện trường khảo sát và giới khảo cổ học cũng đồng thời nhập cuộc. Trên cơ sở kết quả khảo sát, vào tháng 3/2001, Viện khảo cổ phối hợp với các chuyên gia Nhật bản tiến hành khai quật di tích Kim Lan. Sau gần 2 năm khai quật, tháng 4/2003, Bảo tàng lịch sử Việt Nam đã có báo cáo sơ bộ kết quả "Khai quật khảo cổ học Di tích Kim Lan". Mặc dù chưa có đủ các chứng cứ để kết luận về một nền văn minh gốm sứ ở Kim Lan nhưng những dấu tích được phát hiện đã cho thấy đây từng là một thương cảng sầm uất. Phát hiện này có ý nghĩa vô cùng to lớn trong chương trình nghiên cứu khảo cổ học nhằm tiến tới kỷ niệm 1.000 năm Thăng Long- Hà Nội.

Di tích nằm bên tả ngạn sông Hồng thuộc địa phận xã Kim Lan - Gia Lâm, Hà Nội. Từ Hà Nội, có thể đi bằng đường bộ, đường sông, qua bến đò Thuý Lĩnh để tới Kim Lan. Các nhà khảo cổ học đã tiến hành đào 4 hố và các giá trị văn hoá từng bước hiện diện. Các cổ vật tìm thấy tại 4 hố đã thể hiện sự có mặt của hai tầng văn hoá ở đây. Tầng văn hoá thứ hai được xác định là vào thế kỷ thứ IX-X, di vật tìm thấy ít nhưng cũng đã cho thấy quá trình tụ cư lâu đời ở vùng đất này. Đặc biệt hơn cả là tầng văn hoá thứ nhất ở vào khoảng thế kỷ XIII-XIV cuối thời Lý, đầu thời Trần. Chính ở tầng văn hoá thứ nhất này đã thu được sưu tập hiện vật có số lượng lớn, bao gồm các nhóm hiện vật: Vật liệu kiến trúc, đồ sành, gốm sứ, đất nung, tiền đồng, xương, răng động vật... trong đó có nhiều đồ gốm sứ được trang trí rất công phu như các loại hoa dây, hoa cúc, mẫu đơn, phù dung các mô-típ này hoặc được thể hiện độc lập hoặc được kết hợp với các đồ án trang trí khác như hoa dây, hình sin, hồi văn, thậm chí cả hình một bé trai điều này chứng tỏ rằng những người thợ gốm xưa đã đạt đến một trình độ mỹ thuật và kỹ thuật cao. Cũng tại tầng văn hoá thứ nhất đã phát hiện ra một số hiện vật gốm sứ cao cấp mang dấu ấn cung đình, có hoạ tiết hình rồng, hình dáng, niên đại trùng khớp với những hiện vật đã từng được tìm thấy tại Thành cổ Hà Nội; rất nhiều các loại gốm gia dụng ở Kim Lan cũng như ở thành Hà Nội đều có chữ "quan"... Điều đó cho thấy có mối quan hệ giữa Kim Lan và cung đình. Bên cạnh đồ gốm sứ của Việt Nam, còn tìm được nhiều đồ gốm sứ ở Quảng Đông, Trung Quốc có niên đại tương đương (thuộc triều đại Tống - Nguyên). Điều này cho thấy ở thời điểm đó tại Kim Lan đã có sự thông thương buôn bán giữa các nước lân cận.

Bất ngờ lại tiếp tục đến với các nhà khảo cổ học khi lần đầu tiên tìm thấy dấu ấn kiến trúc dân gian thời Trần tại Kim Lan. Những hiện vật được tìm thấy chủ yếu là ngói, hầu hết là loại ngói bản (lót) có kích thước nhỏ, được tạo khá đơn giản, thể hiện rõ tích chất dân gian (khác biệt nhiều so với kiến trúc tôn giáo và cung đình).

Trong quá trình khai quật cũng đã tìm thấy một số loại hình hoạt động sản xuất nung gốm như bao nung, con kê, đồ gốm phế phẩm (méo, sồng men), cục làm men, đất làm gốm... Tuy nhiên còn sớm để có thể khẳng định các sản phẩm tìm thấy trong hố đào được sản xuất tại chỗ, cũng như Kim Lan vốn là nơi sản xuất gốm sứ cổ khi chưa tìm thấy lò nung. Thông thường các lò nung gốm được đặt gần sông để lợi dụng hướng gió cũng như dễ dàng cho việc vận chuyển. Vì thế để tìm ra dấu vết đó sẽ vô cùng khó khăn bởi quá trình sạt lở sông Hồng diễn ra thường xuyên đã làm mất đi dấu vết của chúng.

Ông Phạm Quốc Quân, giám đốc Bảo tàng Lịch sử cho biết: "Rất có thể xưa, trung tâm sản xuất gốm không bó hẹp như bây giờ, Bát Tràng và Kim Lan liền một dải chạy dọc theo triền sông, vừa là nơi thông thương buôn bán vừa là nơi sản xuất. Tuy nhiên để làm rõ vấn đề này phải cần rất nhiều thời gian mà công việc đầu tiên là phục dựng các hiện vật đã được khai quật trong đợt vừa qua. Với một lượng hiện vật lớn được tìm thấy tại tầng văn hoá này đã phần nào làm sáng tỏ lịch sử tồn tại, vai trò của vùng đất ngoại vi kinh thành cũng như khôi phục diện mạo cuộc sống của cư dân Việt xưa.

Giá trị lịch sử và văn hoá qua những bước đầu của cuộc khai quật ở Kim Lan là vô cùng to lớn. Công việc nghiên cứu vẫn đang được tiến hành và cánh cửa bí mật trở về với quá khứ sẽ tiếp tục được hé mở. Khó khăn trước mắt của các nhà khảo cổ học là làm sao bảo quản được di tích không bị ngập chìm trong nước vào mùa nước lên. Lúc này, cuộc đổ bộ vào đất liền của sông Hồng đã bắt đầu và các nhà khảo cổ cùng di tích Kim Lan phải vật lộn với con nước.